

כלי להתבוננות ולהיכרות עם הפרופיל האורייני של תלמידי כיתה א'

הכלי שלפניכם מורכב מארבעה רכיבים משמעותיים באוריינות המוקדמת ומהווים תשתית לתוכנית הלימודים לקראת כיתה א':

1. **ידע אלפביתי וראשית כתיבה וקריאה** – רכיב זה מתייחס למודעות הפונולוגית של הילד, לידע שלו על אותיות, לניצני הכתיבה ולניצני הקריאה שלו.
2. **כשירות תקשורתית-לשונית בשיח הדבור** – רכיב זה מתייחס לרמת השיח הדבור של הילד, לאוצר המילים של הילד, ליכולת המורפולוגית שלו וליכולת התחבירית וכן ליכולת השימוש בשפה למטרות תקשורתיות ומגוונות (היכולת הפרגמטית).
3. **התנהגויות אורייניות במפגש עם ספר** – רכיב זה מתייחס להנעה לקריאה ולהנאה ממנה, להבנת הטקסט המושמע ולשון הספר ולהתמצאות בספר ובמוסכמות הכתב.
4. **סקרנות ועניין בנושאים שונים וחדוות הלמידה** – רכיב זה מתייחס להנעה ללמידה בכלל, לסקרנות של הילד, לפתיחות שלו ללמוד דברים חדשים, לידע העולם שלו ולרצונו ולכוננותו ללמוד.

מבנה הכלי ואופן השימוש בו

הערכת הפרופיל האורייני בכל אחד מהרכיבים תיעשה באמצעות איסוף מידע בשני ערוצים:

1. **מפגש אישי עם הילד**
2. **התבוננות בילד במהלך פעילויות אורייניות שונות.**

בכל אחד מרכיבי הפרופיל האורייני מפורטות פעילויות אשר יכולות לשמש **בסיס להערכת הכישורים** האורייניים של הילד. הפעילויות השונות יכולות להיעשות בזמן עבודה חופשית במרחב הכיתה וכן במהלך עבודה בקבוצה קטנה. פעילויות מסוימות יכולות להתבצע במליאה (עם כל הכיתה), אולם על המורים להיות ערים לתלמידים שאינם נוטלים חלק בפעילות במליאה, ולתכנן איתם מפגש אישי או קבוצתי. רוב הפעילויות המוצעות כאן יכולות להיעשות גם בלמידה מרחוק (במפגש סנכרוני עם תלמיד או עם קבוצה קטנה). לאחר פירוט הפעילויות (הקשרי ההערכה) בכל אחד מהרכיבים, מוצגת טבלה שבה מפורטים תבחינים להתבוננות. חשוב שהמורה יכיר מראש את התבחינים כדי שיוכל לזהותם אצל הילד במהלך הפעילויות השונות.

התבחינים השונים מחולקים לפי תתי-נושאים. המורה יוכל לבחור אם להתייחס לכל השאלות בכל אחד מהתחומים, או לזהות באופן כללי את יכולותיו של הילד בתחום מסוים. אנו ממליצים להתייחס לכל התבחינים כאשר המורה מזהה קושי אצל הילד. התבוננות בכל אחד מהתבחינים תסייע בזיהוי גורמי הקושי ובתכנון דרכי העבודה בהמשך. לצד כל תבחין אפשר לסמן את מידת השליטה של הילד. נוסף על כך חשוב שהמורה יכתוב הערכה מילולית כללית לכל אחד משלושת התחומים. סימון תבחיני ההערכה וכן כתיבת ההערכה המילולית יישענו על איסוף המידע בערוצים השונים (המפגש האישי ופעילויות ההערכה המוצעות) בהתאם לניסיון המורה ולידע המקצועי שלו.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

כחלק מבניית הפרופיל האורייני מומלץ להתחיל במפגש אישי ראשוני עם הילד להיכרות ולהתרשמות (בכיתה או מרחוק). במפגש חשוב לאסוף מידע המתייחס לחוויית המעבר לכיתה א' ולרקע השפתי שעימו מגיע הילד לכיתה א'.

חשוב שהשיחה תזרום באופן טבעי ודיאלוגי ותאפשר העלאה של שאלות ונושאים לשיחה מצידו של הילד. עם זאת, כדי להתכונן לשיחה ולנהל אותה, מוצעות בנספח 1 שאלות שתוכלו להפנות לילדים.

פרופיל אורייני לתלמיד בכיתה א' רכיבים להתבוננות

שם התלמיד/ה: _____

1. כשירות תקשורתית ולשונית

פעילויות המזמנות הערכה (בפעילות פרטנית או קבוצתית או במפגש מרחוק):

- סיפור בעל פה בעקבות התבוננות בתמונות המסודרות על פי הרצף הסיפורי (במפגש מרחוק או מציעים לשלוח מראש לתלמיד את קובץ התמונות).
- שיח אורייני בעקבות הקראת ספר או סיפור. אפשר לשוחח על העלילה, על האיורים בסיפור, על מעשיהן של הדמויות ועל חוויות אישיות או התנסויות דומות של הילד (ראו הרחבה ברכיב השני "התנהגויות אורייניות במפגש עם ספר").
- שיח חופשי על נושא הקרוב לילד – אפשר לשוחח על המעבר מהגן לבית הספר (רגשות, חששות), על תחביב או פעילות אהובה, על המשפחה הקרובה ועוד (ראו נספח 1 – מפגש אישי).

תבחינים להתבוננות	גבוהה	בינונית	נמוכה	תיאור מילולי
<ul style="list-style-type: none">○ האם הילד משתתף בשיח הכיתתי או הקבוצתי?○ בשיחה עם ילדים - האם הוא פונה ויוזם שיחה עם ילדים? האם הוא מגיב לבני שיחו באופן המותאם לנושא?○ האם הילד מביע את עצמו ביחידת שיח מורחבת בעלת רצף הגיוני ולכידות רעיונית (לדוגמה, מספר על חוויה, מספר את הסיפור שהאזין לו, מספר סיפור לפי רצף תמונות שהוצג לו, מביע את דעתו בצורה נרחבת, נותן הסבר מורחב).				
אוצר מילים <ul style="list-style-type: none">○ האם הילד משתמש במילים מתאימות להקשר או לנושא המדובר?○ האם הילד משתמש במילים מגוונות ומדויקות (לדוגמה, פעלים מגוונים)?				
<ul style="list-style-type: none">○ האם הילד מדבר באופן תקין מבחינה מורפולוגית ותחבירית?				

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

2. התנהגויות אורייניות במפגש עם ספר

פעילויות המזמנות הערכה:

הזמנת הילדים להביא ספרים שהם אוהבים מהבית ולנהל שיח סביב הספר, לדוגמה: מה אתה אוהב בספר? על מה מספר הספר? ספר לי את הסיפור שבספר; מי קורא לך את הספר? תוכל להביא את הספר לכיתה? פעילות זאת מומלצת גם במפגש מרחוק, כאשר הילד יכול לבחור ספר בביתו. אם הילד לא הביא ספר, אפשר להציג בפניו 3–4 ספרים: יש לי כאן כמה ספרים (למשל, הפיל שרצה להיות הכי, אליעזר והגזר, טרופותי, מיץ פטל, האריה שאהב תות, ספרי ספריית פיגימה לגן הילדים) האם אתה מכיר אחד מהם? אם כן, האם תוכל לספר לי מה מסופר בו? (לתת לילד תחילה לדפדף בספר ולהיזכר; לשים לב לרצף הסיפורי, לאוצר המילים, להבנת הרעיון המרכזי). אם אף אחד מהספרים אינו מוכר לילד, אפשר לצרף קבוצה של ילדים במפגש נוסף, לקרוא להם את אחד הספרים ואז לשאול שאלות על הספר.

מפגש מונחה עם ספר:

קריאת ספר לילדים, מלווה בשיח אורייני המעורר את הילדים להגיב, לשוחח, להביע דעה, לשאול וכדומה.

חשוב להפעיל שיקולי דעת בבחירת הספר: התאמת אורך הסיפור לזמן המפגש, ספר ובו סיפור עם עלילה, בחירת ספר עם איורים.

מומלץ לנהל את השיחה בכל שלבי קריאת הספר בתוך התייחסות להיבטים האלה:

טרום-קריאה: להפנות את תשומת הלב לשם הספר, שם המחבר והאיור על הכריכה; לאפשר לילדים לנבא את מהלך הסיפור על סמך שם הספר והאיורים. אפשר לשאול אותם האם הספר מוכר להם.

מהלך הקריאה: לקרוא את הסיפור באופן אינטראקטיבי: לעודד את הילדים להתייחס להיבטים של פעולות הדמויות (העלילה), ולהיבטים הקשורים למישור הפנימי של הדמויות (מניעים, רגשות, מחשבות); לעודד את הילדים לקשר את הסיפור לעולמם; להזמין אותם להתייחס לאיורים של הספר, לעודד אותם לשער השערות ולנבא את ההתרחשויות בסיפור.

לאחר הקריאה: להזמין את הילדים להגיב על הסיפור בדרכים מגוונות: רשמים מחוויית ההאזנה, ציור, המחזה, סיפור במילים של הילדים, כתיבה.

תבחינים להתבוננות	כן	באופן חלקי	לא	תיאור מילולי
הנאה מקריאה והנעה לקריאה <ul style="list-style-type: none">○ האם הילד בוחר ספר על פי העדפה אישית? לפי מה בוחר הילד את הספר?○ האם הילד מזהה ספר מוכר?○ האם הילד נהנה מהאזנה לסיפור?○ האם הילד מבקש שיקראו לו סיפור (בבית או בכיתה)?○ האם הילד יוזם דפדוף או קריאה חוזרת בספר?				

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
 הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

				<p align="center">הבנת הסיפור ולשון הספר</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ האם הילד יוזם תגובות או שאלות במהלך או בעקבות ההאזנה לסיפור? ○ האם הילד עונה על שאלות המורה (במהלך הסיפור או בסופו) על אודות פעולות הדמויות? ○ האם הילד עונה על שאלות על אודות המחשבות, הרגשות והכוונות של הדמויות? ○ האם הילד מקשר את המסופר לחוויות אישיות שלו? ○ האם הילד יודע לספר את הסיפור במילים שלו? ○ האם הוא משתמש במילים או בביטויים מהספר?
				<p align="center">התמצאות בספר וערנות לכתוב</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ האם הילד מזהה את החלקים השונים של הספר (כריכה, כותר, טקסט, איורים)? ○ האם הוא מדפדף בספר מימין לשמאל? ○ האם הילד יודע לשער מה יהיה בסיפור על סמך הכותרת והאיורים? ○ האם הילד מזהה מילים החוזרות בטקסט הסיפור?

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
 הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

3. ידע אלפביתי וראשית כתיבה וקריאה

כדי להעריך את המודעות הפונולוגית של הילד והידע שלו על אותיות, המורה יבצע תחילה את שתי המשימות הראשונות ממבדק הקריאה והכתיבה לכיתה א':

משימה 1 – ידע אותיות

משימה 2 – מודעות פונולוגית

נוסף על כך מוצעות פעילויות להערכת ניצני הכתיבה וניצני הקריאה של הילד:

- מפגש אישי יזום על ידי המורה לכתיבת מילים וקריאתן (ראו נספח 1 – מפגש אישי).
- הזמנה לכתיבה ולקריאה בזמן פעילות הילדים במרחב (במרכז כתיבה, בספרייה הכיתתית).
- במהלך פעילות כיתתית, למשל קריאת סיפור בכיתה, הזמנה לציור ולכתיבה חופשית של מילים בעקבות הקריאה.
- שיחה על אודות עמדות לגבי הקריאה והכתיבה במטרה ללמוד על המודעות האוריינית לשימוש בשפה בהתאם למטרות שונות, ועל עמדותיו של הילד כלפי קריאה וכתיבה (ראו נספח 1 – מפגש אישי).
- שיחה בנושא כתיבת מילים הכוללת כתיבת שם הילד ושמות בני משפחתו וכתיבת מילים מוכרות. ההנחה היא שכל ילד הנכנס לכיתה א' יודע לכתוב את שמו. כתיבת השם מוגדרת כיעד בתוכנית הלימודים בגן "תשתית לקראת קריאה וכתיבה" כבר מגיל 4–5, גם אם באופן משובש (עמ' 27). בהמשך, בגילי 5–6 מצופה מהילדים לכתוב באופן תקני את שמם ושמות אחדים נוספים.

תיאור מילולי	לא תקין	דורש מעקב	תקין	תבחינים להתבוננות
				ידע על אותיות <ul style="list-style-type: none"> ○ האם הילד מכיר את האותיות בשמן? ○ ציינו את רמת התפקוד במשימה 1.
				מודעות פונולוגית <ul style="list-style-type: none"> ○ באיזו מידה הילד מזהה יחידות צליליות בתחילת המילה ובסופה (צירופים/ עיצורים בודדים)? ○ ציינו את רמת התפקוד במשימה 2.
תיאור מילולי	לא	באופן חלקי	כן	כתיבה <ul style="list-style-type: none"> ○ האם הילד יודע לכתוב את שמו הפרטי? ○ האם הוא יודע את האותיות של שמו? ○ האם הילד יודע לכתוב שלושה שמות נוספים (של בני משפחה או של

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

				<p>חברים)? האם הוא מכיר את האותיות של השם?</p> <p>○ כתיבת שתי מילים מעולם הילד (בעל חיים שהוא אוהב או מילים מסיפור שהמורה קראה). האם הוא מהסס, ניגש למשימה בביטחון או נמנע? האם הוא נהנה או מרגיש תסכול? האם הוא מייצג את הצלילים של המילה? במה הוא נעזר בכתיבה? (לשאול את הילד: איך אתה יודע לכתוב את המילה?).</p>
תיאור מלולי	לא	באופן חלקי	כן	<p>קריאת מילים</p> <p>○ האם הילד מזהה שמות כתובים של הילדים בכיתה?</p> <p>○ האם הילד מגלה סקרנות ומנסה לקרוא מילים בסביבת הכיתה?</p> <p>○ האם הילד מזהה מילים חוזרות בספר שהמורה קוראת לו?</p> <p>○ האם הילד מנסה לקרוא בספר שהוא בחר או בספר שהמורה בחרה?</p>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
 הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

4. סקרנות ועניין בנושאים שונים וחדוות הלמידה

מטרת חלק זה היא ללמוד על הרצון של הילד ללמוד. ההנעה ללמידה, הסקרנות ללמוד והחדווה המתלווה ללמידה מסייעות בתהליך רכישת הקריאה ובפיתוח כישורים אורייניים. ההערכה ברכיב זה תסתמך על כל הפעילויות המוצעות בכלי זה ועל התנהלותו של הילד בכיתה ככלל.

חשוב להיות זהירים בסימון התבחינים המוצעים להלן מכיוון שישנם ילדים שקשה יותר להבחין אצלם בגילויי סקרנות, מעורבות או בחדוות הלמידה אם בשל ביישנות טבעית או בשל תהליכי ההסתגלות במעבר מהגן לבית הספר.

תיאור מילולי אפשר להוסיף דוגמאות	לעיתים רחוקות	לפעמים	לעיתים קרובות	תבחינים להתבוננות
				<p>רצון להרחבת הדעת וסקרנות ללמידה</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ האם הילד מגלה סקרנות לנעשה סביבו? ○ האם הילד רוצה ללמוד דברים חדשים? ○ האם הילד מתעניין בנושאים שעולים בשיח הכיתתי? ○ האם הילד שואל שאלות מתוך סקרנות? ○ האם הילד משתף בידע שרכש בהזדמנויות שונות (בעקבות התנסויות בבית או עם חברים, בעקבות קריאת ספר, צפייה בטלוויזיה וכדומה)? ○ האם הוא נענה ברצון לפעילות לימודית?
	לא	באופן חלקי	כן	<p>תחומי עניין</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ האם יש לו ידע בתחומים שונים? ○ האם הילד רוצה להרחיב את הידע בנושאים שכבר מוכרים לו? ○ האם יש לילד תחום התעניינות אישי? מהו? כיצד בא לידי ביטוי העיסוק בתחום?

סיכום לקראת תוכנית עבודה:

♥ מה הם תחומי החוזק שזיהית אצל הילד? ציין אותם.

התייחס להיבטים האלה:

- כשירות תקשורתית ולשונית
 - התנהגויות אורייניות במפגש עם ספר וסיפור
 - ידע אלפביתי וראשית קריאה וכתובה: ניצני קריאה וכתובה, ידע אותיות ומודעות פונולוגית
 - סקרנות בתחומים עניין שונים וחדוות למידה
-
-
-
-
-
-
-
-

♥ אילו כשירויות באוריינות המוקדמת חשוב לחזק אצל הילד?

♥ מהתרשמותך, מהי אופי ההתערבות שיכול להתאים לילד? (אפשר לסמן כמה תשובות).

התערבות קבוצתית

התערבות פרטנית

אחר: _____

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

נספח 1 – מפגש אישי עם הילד

כחלק מבניית הפרופיל האורייני מוצעות להלן שאלות למפגש אישי ראשוני עם הילד (בכיתה או מרחוק). חשוב שהשיחה תזרום באופן טבעי ודיאלוגי ותאפשר העלאה של שאלות ונושאים לשיחה מצידו של הילד.

התשובות לשאלות יסייעו בזיהוי הפרופיל האורייני של הילד בהתייחס לרכיבים השונים.

1. חוויה של המעבר מהגן לכיתה א'

- איך אתה מרגיש בכיתה שלנו? _____
- האם אתה מכיר חלק מהילדים? _____
- האם יש לך חברים חדשים? _____
- האם אתה שמח להתחיל ללמוד בכיתה א'? _____
- מה אתה אוהב לעשות בכיתה א'? _____

2. הרקע השפתי

- האם אתה יודע שפה נוספת חוץ מעברית? _____
- (אם כן) עם מי אתה מדבר בשפה הנוספת? _____
- מהי השפה שמדברים בה בבית? _____
- האם קוראים לך ספרים בבית? _____
- (אם כן) מהי השפה שבה קוראים לך ספרים? _____

3. תחומי עניין

- תוכל לספר על פעילות שאתה אוהב לעשות בבית עם המשפחה? _____
- תוכל לספר על משחק שאתה אוהב לשחק בו? (עם מי אתה אוהב לשחק? היכן? מתי?) _____
- _____

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית - אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית בקדם-יסודי וביסודי

4. עמדות ביחס לקריאה ולכתיבה

_____ האם חשוב לדעתך לדעת לקרוא?
_____ מדוע חשוב לדעתך לדעת לקרוא? ולכתוב?
האם תוכל לתת דוגמה מתי אנשים משתמשים בכתיבה או בקריאה? במה הקריאה והכתיבה
_____ עוזרות בדוגמה שנתת?

5. כתיבת מילים

*הכן מראש דף לכתיבה, עפרון ומחק.
האם תוכל לכתוב את שמך על הדף?
האם אתה רוצה לכתוב שמות נוספים של בני המשפחה או של חברים? (עד שלושה שמות).
אלו אותיות מופיעות בשמך? האם אתה יודע את שמות האותיות שבשם שלך?
האם יש מילים נוספות שאתה יודע לכתוב? מה הן?
האם תוכל לכתוב את המילים שאומר לך? (הצע לילד לכתוב שתי מילים מוכרות, למשל בעל
חיים, מילים מהסביבה הלימודית, שם של פרי או ירק וכולי).
התבונן בשיקולים שהילד מפעיל בכתיבה: האם הוא שמח לנסות לכתוב? האם הוא מפרק את
המילה לפני כתיבתה? האם הוא שואל שאלות במהלך ניסיון הכתיבה? ואם כן, אילו שאלות?).

